

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. Protokoll nr. 315 (13).

1926. a.

II Riigikogu koosolek 28. jaanuaril 1926. a.
kell 5 p. 1

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **A. Piip**, rahaminister **L. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, haridusminister **J. Latik**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, kaubandus- ja tööstusminister **E. Veberman**, kohtuminister **T. Kalbus**.

P ä e v a k o r d:

1. Tsiiviil-kohtupidamise seaduse § 161¹⁰, p. 2. ja 940. maksvuse kaotamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.
2. Petserimaal ja Narvatagusel maa-alal valla-vaestelaste kohtute asutamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.
3. Petserimaal sõjaministeeriumile kaitseväge laske- ja laagripiltsi asutamiseks tarvilike maa-alade sundvõõrandamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.
4. Vabrikute- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus — III lugemisel.
5. Maakorralduse seadus — III lugemisel.
6. Riigiasutustes ja -ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus — II lugemisel.
7. Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel.
8. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiniidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.
9. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepitud lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.
10. Maakonnakohtukogude valimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
11. Tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
12. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
13. Vangistuse seaduse muutmise ja sunnitööle ning asumisele saatmise seaduse kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
14. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

15. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaa-de korraldusseadus — II lugemisel.

19. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**, pärast abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päevakorra täiendamine. Juhataja **A. Rei**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord, nii nagu see paljundatud ja välja jagatud, tuleb täna hommikuse Riigikogu koosoleku otsuse põhjal täiendada punktiga — läbirääkimised rahaminister Sepp'a erakorralise teadaande puhul.

J. Voiman (stp): Teen ettepaneku, võtta kogukonna-, asutuste- ja erarendimaa-de korraldusseadus — II lugemisel — päevakorra viiendaks punktiks.

L. Johanson (stp): Teen ettepaneku, läbirääkimised rahaminister Sepp'a erakorralise teadaande puhul paigutada päevakorra seitsmendaks punktiks.

Juhataja **A. Rei**: Härra rahaminister palub läbirääkimisi rahaministri erakorralise teadaande puhul paigutada päevakorda esimeseks punktiks, sest et temal ametikohuste täitmise tõttu aega ei ole kõigi teiste punktide arutamise ajal siin olla.

K. Virma (stp), kohalt: Siis päevakor-
rast täna ära jätta.

Juhataja A. Rei: On ettepanek tehtud, läbirääkimisi rahaministri erakorralise teadaande puhul tänasest päevakorrast ära jätta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

O. Strandman (töer), kohalt: Läbirääkimised pidada tuleval neljapäeval, see on järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja A. Rei: Teiseks on ettepanek tehtud, läbirääkimisi rahaministri erakorralise teadaande puhul pidada järgmisel arupärimis-koosolekul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Voiman'i ettepanek, nimelt kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus päevakorra viiendaks punktiks võtta, see on praeguse päevakorra neljanda punkti järele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Päevakord on kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde minemist on sõna sekretääril teadaande korras.

Teadaanne komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Sekretäär J. Piiskar: Riigikogu juhatuse poolt on järgmised seaduseelnõud komisjonidesse antud:

1. Meriasjanduse peavalitsuse ja sisevete uurimise büroo kaubandus-tööstusministeeriumi alla üleviimise seadus — üldkomisjoni.

2. Külgehakkavate ja suguhaiguste registreerimise seadus — üldkomisjoni.

3. Kütide määruse § 6. muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

Juhataja A. Rei: Enne päevakorra esimese punkti juurde minemist on sõna isiklikus asjas rkl.

M. Martinson'il.

M. Martinson (põl): Juba eelmisel korral isiklikus asjas sõna võttes tähendasin, et stenogrammi saades pean tarvilikuks seda asja õiendada, kuna mina härra Tõnisson'i kõnest kõike ei saanud meeles pidada. (O. Gustavson, stp: Mida rohkem liigutate, seda rohkem haiseb.) Mina arvan ka, et see mõnel mehel rohkem haiseb!

Stenogrammist loen mina järgmist: „Siis seletas härra Martinson Riigikogu kõnetoolilt, nagu oleks tema, Martinson, oma koha koolivenna poolest härra Herman Sumberg'ile jätnud viimase isikliku palve peale, et temale sõjateenistuse asjus vastu tulla...“ jne.

See on minule sõnade suhu panemine, milliseid mina öelnud ei ole ja ei leidu ka Riigikogu stenogrammis. (J. Tõnisson, rhv: Vaadake parandatud stenogrammi.) Igaüks võib neid võrrelda ja järeldada, et härra Tõnisson tõsiasju sihilikult vassib.

Mis puutub aga härra Sumberg'i kirja, mida härra Tõnisson ette luges ja mida härra Sumberg tänases „Postimehes“ ise kirjutab, siis peab ütleva, et need valet sisaldavad. Pean veel kord seletama, et mina Viljandi linna miilitsaülemale kohalt omal soovil lahkusin ja härra Sumberg'ile ettepaneku tein sellele kohale asuda, siis, kui tema minult sõiduluba saama tuli Tallinna sõiduks, kuigi härra Sumberg seda vastu ajab ja tõendada püüab, et tema minuga poolt sõnagi pole rääkinud. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) Palun, härra Tõnisson, pärast sõna võtta ja kõneleda! (J. Tõnisson, rhv: Valel on lühikesed jalad!) Ei ole minule ka kogu aja jooksul, mil mina miilitsaülemale ametit pidasin, diviisiülemale poolt kordagi märkust tehtud ning rahulolematust avaldatud. Kui aga härra Sumberg seletab, et tema diviisiülemale ettekirjutusel minult ameti üle võtnud, siis mina sarnast ettekirjutust näinud ei ole. Ei usu ka, et diviisiülem ilma minule teatamata oleks saatnud kedagi minult ametit üle võtma. Tuletagu härra Sumberg meelde, siis ta näeb, et kõik korraldused pärast seda olid, kui mina temale sellekohase ettepaneku olin teinud ja linnavalitsusele lahkumispalve esitanud.

Kui härrad Tõnisson ja Sumberg seda teisiti püüavad valgustada... (J. Tõnisson, rhv: Teie originaal seletuste põhjal.) ...siis pean mina nüüd paratamatult uskuma hakkama, et härra Sumberg seljataguse koha suhtes sõiduluba vajas ja ka minu teadmata minu seljataga Viljandis enesele kohta püüdis soetada. Teisi järeldusi mina sellest teha ei saa. Sel korral mina härra Sumberg'ist seda ka ei uskunud, aga nüüd jääb see usk mul kaunis kindlaks.

Rohkem ei pea mina tarvilikuks nende härradega enam vaielda.

Ühte pean aga veel rõhutama. Kohalt lahkudes läksin mina liinile, aga ei jooksnud sealte ära, nagu härra Tõnisson seda seletada püüdis. (J. Tõnisson, rhv: Frondilt ärarajooksmisest ei ole mina

kõnelenud.) Seda tuli nii mõista, sest miilitsaülesõit koht, mina aga läksin frondile, pidage seda meeles, härra Tõnisson! (J. Tõnisson, rhv: Kui enamlased peale tulid, siis...) Siis taganesid enamlased, ja raskem aeg oli juba üle. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Neid Võru asju võime Teiega teinekord ka rääkida, kui Teie seda soovite. Minul ei ole seal midagi salata. Üht aga tahaksin veel juurde lisada, et küll seda räägitakse, et härra Tõnisson sel ajal olla väljamaale jooksnud.

Juhataja **A. Rei**: Faktiliseks märkuks on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Mõnel härral on niisama kiire keel, kui jaladki, aga nad jäävad siiski rappa, sellepärast et nad tõtt ei kõnele. Lugu on nõnda: mina tulin 1917. aastal 8. novembril Kopenhaagenist ühes välissaatkonna liikme Menning'iga kohe ära, kui näha oli, et Saksa võim kokku varisemas, et koju tulla ja siin tegevusse astuda. Jõudsin siia 13. novembril. Kuidas ma valitsuses portfelli ministri tegutsenud olen, on teada.

Jäin siia kunni 23. novembrini, ja siit saatis mind valitsus Soome, et muretseda meie sõjameestele sõjariistu, sest et nad paljaste kätega olid. Mina viisin selle ülesande täide, nõnda et 25. novembril andis Soome valitsus meile 5000 püssi, 50 kuulipildujat ja 15 suurükki.

Nüüd tahtsin mina ühes professor Põld'iga, kes minuga ühes oli, Eesti tagasi tulla, seal tuli ajutise valitsuse liige Jaan Poska ja tõi minule otsuse, et mina pean kohe Eesti saadikuna väljamaale Londoni ja Pariisi minema. Mina saatsin kohe valitsusele kirja ja palusin, et see otsus ümber muudetakse ja mind koju lastaks tulla.

Kirja peale ei saanud ma vastust. Kopenhaagenist saatsin telegrammi, milles sedasama palusin — ei saanud vastust! Inglismaale sõites saatsin Bergenist uuesti telegrammi, kus ma palusin, et mind lubatakse tagasi tulla ja oma organisatorlikku võimet meie riigi kasuks tööle panna. Kuid ei saanud vastust, vaid minister Poska seletust mööda pidin seda täitma, mis ajutise valitsuse deklaratsioonis minu peale pandud. Nimelt seletatakse selles deklaratsioonis, mille oli peaminister Konstantin Päts Maanõukogu koosolekul 24. novembril ette kandnud, et ajutise valitsuse koosseis on muudetud rühmade esitajatega kokku leppides. Sellejuures on üles loetud ministrid — ja siis öeldakse, et vabariigi saadikuna läheb väljamaale Jaan Tõnis-

son. — Missugusest „argtusest“ tohivad siis nüüd siin pikakeelelised inimesed kõneleda?! (M. Martinson, põl: Räägitakse.) Räägitakse palju rumalusi! Kõik see jutt on suurelt osalt... (J. Hünerson, põl: Räägiterumalust rumaluse peale.) ...Kui härra Hünerson siin rohkem kõneleb, siis jutustan ka tema vahvusest ilmasõja päevil, täna ei ole mul selleks aega!

Sellega on minu arvates ots peale tehtud sellele rumalale jutule, nagu oleksin mina „argtusest“ väljamaale läinud, kuna mina väljamaale läksin Eesti vabariigi saadikuna valitsuse otsust mööda!

4. Tsiviil-kohtupidamise seaduse §§ 161.¹⁰ p. 2. ja 940. maksvuse kaotamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu redaktsiooni komisjoni muudatus.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu võtta „Tsiviil-kohtupidamise seaduse §§ 161.¹⁰ p. 2. ja 940. maksvuse kaotamise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmistele muudatustega:

1. Seaduse pealkiri: „Tsiviil-kohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtu otsuste täitmise asjus“ muuta järgmiselt: „Tsiviil-kohtupidamise seaduse §§ 161.¹⁰ p. 2. ja 940. maksvuse kaotamise seadus“.

5. Petserimaal ja Narvatagusel maa-alal valla-vaestelastekohtute asutamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega muudatused 1 ja 2.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu võtta „Petserimaal ja Narvatagusel maa-alal valla-vaestelastekohtute asutamise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmistele muudatustega:

1. § 2: nimetatud, p. o. tähendatud.
2. § 4, teine rida: kui teise astme kohus, p. o. teise-astme kohtuna.

6. Petserimaal sõjaministerriumile kaitseväge laske- ja

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette

laagriplatsi asutamiseks tarvilikkude maa-alade sundvõõrandamise seadus — redaktsioon.

ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega muudatused 1 ja 2. Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu võtta „Petserimaal sõjaministeeriumile kaitsevæe laske- ja laagriplatsi asutamiseks tarvilikkude maa-alade sundvõõrandamise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastu võetud kujul järgmiste muudatustega:

1. § 3, esimene rida: punkt 1, p. o. käesoleva seaduse § 1.

2. § 4, esimene rida: antakse tasuks riigimaad, p. o. tasutakse riigi maaga.

7. Vabriku- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Masik** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Vabriku- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus.

Vabriku- ja käsitööstusseaduse (sead. kogu XI k. 2 j., 1913. a. väljaanne) § 187. täiendada järgmiselt:

Märkus 4. Kindlates metallnõudes, mis maa sisse paigutatud, nii et nende peal vähemalt ühe meetri paksune mullakord lasub, lubatakse hoida kunni 200.000 liitrit esimese klassi (vabriku- ja käsitööstusseaduse § 165) ja kunni 20.000 liitrit teise klassi aineid; sarnaste ladude kohta pole maksvad vabriku- ja käsitööstusseaduse §§ 182. ja 190. nõuded.

Juhataja A. Rei: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

8. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel. Järjekorras on sõna rkl. Anto'l. (H. Anto, rhvsv: Loobun!) Rkl. Anto loobub, siis on sõna rkl. Vomm'il. Rkl. Vomm ei ole saalis.

P. Järve (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Iga seadus, mis välja töötatakse ja maksma pannakse, peab sisaldama õigusemõistet, et ta rahva keskel rahulolematust välja

ei kutsuks, ega poolte vahel, kellesse ta puutub, vihavaenu ei ärataks. Aga kas võime käesoleva seaduse kohta öelda, et ta õigusmõistele oleks rajatud? Ma arvan, kaugeltki mitte. Ma olen maal ümber liikunud, aga kordagi ei ole kuulnud kellelki, et selle seadusega rahul oldakse. Eriti arutuselolev paragrahv käib risti vastu õigusmõistele. Teil on teada, austatud Riigikogu liikmed, kuipalju on maalt protesteeritud käesoleva seaduse vastu. Protestikirju on tulnud küll Riigikogusse, küll ajalehtedes avaldatud. On tulnud üksikutele inimestelt ja on ka tervetelt gruppideelt tulnud proteste. Protestidele on alla kirjutatud mitte ainult talupidajad, vaid ka popsid ja töölised. See kõik näitab, kui valusasti see seadus põllumeeste lihasse löikab ja otse imestama peab, kui mõnelt poolt selle asemel, et maa õiglast protesti arvesse võtta, tullakse seletusega, et põllumeeste esitajad Riigikogus ratsutada pöpsiseaduse seljas ja püüda enesele sellega valimise eel rahva poolehoidu ja huvi võita. See paistab igapidi imelik, kui niisuguse asjaga välja tullakse; inimesed protesteerivad õiglasel teel ühe seaduseelnõu vastu, mille nad tunnevad ülekohtuse olevat ja siis tullakse ütleva, et sellega püütakse valimiste eel hääli koguda. Ma arvan, et need ringkonnad, kes seda toonitavad, ise võivad ehk sarnase jutuga kasu püüda ja loodavad mõne popsi hääle omale saada. Kas loetakse see loomulikuks, kui tahetakse üksikute talude küljest tüki ära võtta ja pealegi peaaegu ilma tasuta... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kas tahate siis taluniku ühele pulgale seada nende riigirentnikkudega, kes on riigimaadel? Sest hind ja maksutingimused, mis käesolev seadus ette näeb, ei võimalda vähegi vastuvõetavat tasu taluomanikule, kes ise suure hoofe, vaeva ja kalli hinna eest on suutnud talu omandada. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Jah, käesolev seadus määrab tasu neile, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses ja seda tasu tahetakse maksta 36 aasta jooksul. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kui suur see tasu peaks olema?) Turuhinnale vastav. Ja ka seda tasu ei taheta täielikult välja maksta. Ka selleks leitakse põhjusi, ja — kui otsitakse, muidugi leitakse. Näiteks, kui pops on maad kuidagiviisi parandanud, mõne kraavi kaevanud, siis võetakse see arvesse, aga seda ei võeta arvesse, et asumisel kohale oli loomulikult leplik vahekorid peremehe ja popsi vahel ja kuipalju peremees on aidanud seda pöpsikohta korraldada ja sisse seada. Aga et seal midagi on tehtud, see on kindel ja mahaarvamisi saab teha sel viisil. Kujutage nüüd enesele ette, et need kohad on kehvatel taludel, jõuka-

matel on popse vähe või mitte sugugi. Kus neid on, need talud on enamasti ikka kehvad ja nende seas palju neid, kes hiljemal ajal on talu ostnud kalli raha eest ja suured võlad peal. Ma tean juhtumisi, kus on mitu popsi koha peal, kui nüüd tema käest talutükid ära võetakse, ja veel niisuguse madala hinnaga, nagu see seadus ette näeb, siis jääb küll küsitavaks, kas ta üldse suudab seda talu edasi pidada. (A. Vomm, stp: Härra Järve, Teie peaksite teadma, kuipalju kroonuvallad maksavad.) Ma seda küll öelda ei või, aga odavamad nad olid kui eramail. Popsid on enamasti nende talude peal, kes hilisemal ajal on talud ostnud ja suurte võlgadega koormatud. Kes vähegi põllumajapidamist tunneb, see saab aru, missugused järeldused sarnasel tükeldamisel on. Ta paneb hulgaks ajaks talupidamise kängu ja paiskab kõik segi, külvikorrad ja põldude vahekorrad. Võtab väga palju aega, millal seda saab jälle ära korraldada, ja see on suurte kuludega seotud. Nii et seal korralikust majapidamisest juttugi ei või olla. Peab ikkagi meeles pidama, kuhu see meid lõpuks välja viib, kui põllupidajatelt tahetakse odavalt kõik ära võtta, nagu põllusaadused. Kui on natuke elukallidust ja hinnad tõusevad, siis on kohe nurin lahti ja püütakse kunstlikult neid hindu alla suruda. Nüüd tuleb nii välja, et tahetakse ka võimalikult odavalt maa ära võtta, aga maksusid on tarvis põllumeestele peale panna, sest muidu ei saa ju kõiksuguseid sotsiaaluendusid teostada. (B. Eilman, stp: Missuguseid Teie senni teostanud olete?) Kuidas? Mis Teie räägite? (B. Eilman, stp: Mis sotsiaalseadused.) Noh, neid on ju palju, mis siin senni vastu võetud; ka hoolekandeseadus on vastu võetud. Härra Tamm'e poolt on tehtud ettepanek, et talupidajatele eraldatava maa eest maksetaks tasu õiglase hindamise järgi. Seda arvan ma vastuvõetavaks ja toetan seda ettepanekut, sellega arvan ma käesolevat seadust natukenegi parandada, ehk küll eelmised paragrahvid on vastu põllumeeste tahtmist vastu võetud. Mis puutub aga kogukonna- ja asutustemaadesse, siis on üsna loomulik, et siin tuleb käia nende põhimõtete ja juhtnööride järgi, nagu see riigirentnikkude kohta maksev on. Selle kohta on minu rühmakaaslased juba sõna võtnud, ja see asi peaks küllalt selge olema, nii et seda ma ei puuduta. Ma ühinen härra Tamm'e poolt tehtud ettepanekutega ja palun Riigikogu neid ettepanekuid vastu võtta.

A. Vomm (stp): Kui Vabariigi Valitsus käesoleva seaduse Riigikogule esitas, siis oli ette nähtud § 21. kahekordne riigimaa hind.

Pärast seda aga, kui riigimaaade põlise tarvitamise seadus vastu võeti ja seal vastu võeti kõrgem hind, kui esialgses ettepanekus oli, ei olnud maakommisjonis käesoleva paragrahvi arutamisel ühelgi rühmal kahte arvamist, ja kõik hääletasid selle poolt, et popsikohtade maa hinnaks võtta samane hind, mis on riigimaa hinnaks määratud. Nüüd on aga erakonnad oma arvamist muutnud, nimelt rahvaerakonnast endine põllutööminister Kerem teeb ettepaneku, võtta popsi koha hinnaks keskmine kohalik turuhind. Mina imestan, et endine põllutööminister seab maahinna niisuguse laia mõiste alla, mida maa hindamise juures aluseks võtta ei saa. Minu arusaamise järgi peab maad hindama maa tulukuse järgi, selleks olgu kindel alus olemas, ja seda joont on põllumehed ja ka endine põllutööminister härra Kerem ise alati kinni pidanud teiste seaduste puhul, kus maahinnast juttu on. Sarnase ettepaneku vastuvõtmisega ja sarnase maahindamisega looksime niisuguse seisukorra, et ühe- ja samaväärtusliku maatüki eest määratakse mitmesugune hind, see oleneb sellest, missugune arusaamine ühel või teisel korralduskommisjonil keskmisest turuhinnast on. Natukene kaugemale aga läheb põllumeeste esitaja Tamm oma ettepanekus, kus kõneldakse õiglasest hindamisest. Missugune see õiglane hindamine on, seda ei suuda vist keegi ette kujutada. Võib olla, arvab härra Tamm, et see on õiglane hind, kui tema rendi näol oma popsidelt võtab... (K. Tamm, põl: Need on puru vale andmed!) ...3½ vaka-maa eest 18.000⁰ E. marka renti aastas. Võib olla, peab härra Tamm seda õiglaseks, aga mina ei saa seda õigeks pidada. Ma arvan, seda ei saa ükski taluperemees ega põllumeestekogu esitaja õiglaseks hinnaks pidada. (K. Tamm, põl: Sula vale andmed!) Härra Laarman lahutab siin jälle kord linnarentnikke ja erarendikoha pidajaid, arvates, et linnamaade rentnikkudele tuleb soodsamatel tingimustel kohti korraldada, kui eramaade rentnikkudele, ja et neile tuleb võtta riigimaaade hind, kuna eramaadel asuvatele vabadikkudele peab hoopis teistel alustel hind määratama. Ma tooksin jälle näitena oma koduvalla. Mis nimelt minule selleks põhjust annab, on see, et seal on rohkem vabadikke või popsnikke, kui mõnes teises Eesti vabariigi vallas. Seal on 500 vabadikku ja see on kroonu vald. Hiljuti, asjast huvitatud olles, vaatasin mina vallamajas järele endisi dokumente, ja seal selgub järgmist: pea egu kõige jõukam talu vallas on 1906. aastal, kui võlgujäänud väljaostu raha kroonuvalla taludele kingiti, maksnud sisseostu raha 25 rubla, kõigil neil taludel oleks väljaostu aeg lõppenud

1936. aastal, ligi pooled valla talud on maksnud 200—300 rubla ära, kuna vähem osa neist taludest on rohkem maksnud, täit summat ei ole ükski neist ära maksnud. Kui meie vaatame neid 500 popsnikku, siis leiame, et suurem osa popsnikkude majadest on sama vanad, kui talud, ainult selle vahega, et omal ajal, kui talud hakkasid välja ostma oma kohti, jäid popsnikud talumaadele ja pidid seal taludele renti maksuma. Kui võetakse vastu maakomisjoni poolt määratud hind, siis leian mina, et sellel hinnal on teatud kindel hindamise alus. Ükski hindamise komisjon ei saa sellest hinnast kõrvale kalduda, ja sel teel lahendatakse see küsimus üle riigi ühtlaselt. Kui paremalt poolt tahetakse kõrgem hind läbi viia, leides, et see hind on liiga madal, siis viidagu, aga siis tehtagu ka ettepanek, et maa hinnataks mingisugusel kindlal alusel. Võtke see hind pooleteise või kahekordselt, ma ütlen, see on vabadikule ja popsnikule siiski vastuvõetavam, kui need ettepanekud, mis siiaani keskerakonnast ja paremalt poolt on tehtud.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Maakomisjoni aruandja **J. Vain**: Käesoleva paragrahvi juures on korratud peasjalikult samu mõtteid, mis eelmiste paragrahvide juures. Meil tuleksid siin koondada kõik need avaldatud mõtted paranduste ümber, mis esitatud. Esitatud on parandused kolme Riigikogu liikme poolt: härrade Karl Tamm'e, Kerem'i ja Juhkam'i poolt. Rkl. Juhkam'i ettepanek on puht redaktsiooniline, ja jätame täitsa redaktsiooni komisjoni asjaks nii või teisiti paragrahvi näha. Erilist põhjust siin vastuvaidlemiseks ei ole.

Mis aga puutub rkl. Tamm'e ettepanekusse, siis on see järjekorraline katse veel kord üks-teisest eraldada kogukonna, asutuste maatarvitajate ja eraisikute päralt olevate maade rentnike, nimelt tasu mõttes. Peab aga tähendada, et see mõte küllalt selget väljendust ei leia. Rkl. Tamm'e poolt esitatud § 21-es räägitakse füüsiliste isikute maadest, kuna seadus ise räägib igalpool eramaadest, nii tuleks siis seadusesse veel teatud mõiste juurde. Mis-sugune on see õiglase hindamine, millest härra Tamm oma ettepanekus räägib?

Härra Tamm tõi meile näitena ette, mis-sugust hinda Iiri mõisnikud oma maa eest on saanud. Meil ei tarvitseks tõepoolest Iirimaale minna, sest meie oma maaolud on meile paremini teada, kui Iiri mõisnikkude „hea sheft“, või nagu härra Tamm nimetas „hea äri“; meie teame, missuguse hinnaga meie omad mõisnikud maid müüsid. Härra Tamm'e

arvates müüsid nad maid väga õiglase hinnaga, aga selle õiglase hinna mõiste on väga mitmekesine. Hind oleneb sellest, kui palju maad müüa on, samuti ka tarbest, mispärast maad müüakse. Maa on nagu iga teinegi kaup, ja kui teda rohkem müügile tuleb, siis alaneb hind. Kui praeguse turuhinnaga maad ostma hakata, siis on ta palju madalam, kui teistsugustel aegadel; praegu on rohkem maad müügil, ja sellepärast on see „õiglase hinna“ mõiste praegusel momendil teistsugune, kui aastakümned tagasi oli ja aastakümneid edasi tulevikus olla võib. Sel asjal on aga üks teine halb külg, et selle õigluse mõistet ei määra ära teatud norm, vaid seda määrab valla komisjon. Kui valla komisjon ühele või teisele poole hakkab kalduma, siis võib see õiglase hind vähemaks või suuremaks minna, kui riigimaade hind. Kui Riigikogu enamus tahab, et maa peaks kallimalt ühe või teise kodaniku-kihi kätte minema, siis peaks ütleva, et hindamise andmetel tuleb hind määrata 1½- või 2-kordseks, nagu varem öeldud oli. Esitatud eelnõust lugesime, et vabadiku kätte minev maa, samuti linnarentniku kätte minev maa kaks korda kallimalt hinnati kui riigi päralt olevad maad.

Pärast aga, nagu siin juba tähendati, võeti Riigikogus vastu valitsuse seisukoht, mis määras üldkomisjoni ettepanekust kaks korda kõrgema hinna ja loomulikult langes siis käesolevas seaduses see riigimaa hinna kahekordseks kasvatamise tarvidus ära. Ma rõhutan, et kui Riigikogu tahab, et maa kallimalt hinnataks, siis peaks olema see maa kindlates protsentides kallim, muidu aga kaob koha peal igasugune talitamise võimalus, ja see ei paku siis kellelegi kaitset.

Mis puutub sellesse, et siin tehakse vahet kogukonna- ja asutusterentnikkude vahel ühelt poolt ja eramaaderentnikkude vahel teiselt poolt, siis on sellest juba palju räägitud. § 21.-a näeb härra Tamm ette, et protsendi- ja tasusummad võivad tõusta kokku 6%-ni. Aga küsimus ei ole ju sugugi selles, kui kõrgele seda tasusummat võib tõsta, vaid aastamaks ise oleneb sellest, kui suure kapitali pealt see protsent arvatakse. Samuti ka härra Kerem'i ettepanek sisaldab eneses keskmise kohaliku hinna. Siis peaks seaduses vähemalt ära näitama, mitme aasta kestel müüdavaid maatükke tuleks aluseks võtta, et keskmist hinda välja rehkendada.

Mina saan ühineda ainult härra Juhkam'i poolt tehtud puht redaktsioonilise parandusega.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Tamm'e poolt on tehtud kolm ettepanekut § 21., § 21-a ja § 21-b kohta.

„§ 21. Kui kogukonna- ja asutustemaade suhtes maaomanik ja eraldatava rendikoha kasutaja omavahel maa, hoonete ja päralduste hinna kohta kokku ei lepi, määrab seda korralduskomisjon: alustel ja suuruses, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta. On aga vabadikukoha omanik füüsiline isik ja ei lepi see eraldatava vabadikukoha kasutajaga hinna kohta kokku, siis määrab korralduskomisjon hinna õiglase hindamise põhjal.

Taluosade suhtes, mis on saadud päranduse jagamisel, lahendab korralduskomisjon asjaosaliste isikute vahelkordi õiglase äranägemise järgi.

Kohahinna määramisel võtab korralduskomisjon arvesse ka selle kahju, mis koha eraldamine peakohale sünnitab.

§ 21-a. Kogukonna ja asutuste renditalude omandajad tasuvad ostuhinna neilsamadel alustel ja tähtaegadel kui asunikud-riigirentnikud. Võlgnikul on õigus võlga enne kindlaksmääratud tähtaega tervelt või osalt tasuda. — Need summad, mis pärandusosadena saadud talude osade eest maksta tuleb, saavad makstud korralduskomisjoni poolt määratud alustel ja korras, kusjuures intress ja kustutussumma kokku ei tohi üle 6% aastas välja teha.

§ 21-b. Ei ole aga vabadikukoha omanik kogukond ega asutus, siis tasub korralduskomisjoni poolt määratud ostuhinna omanikule riik kolme aasta jooksul, seejuures $\frac{1}{3}$ esimese aasta vältusel. Võlgujäänud ostusumma pealt maksab riik maaomanikule seadusliku protsendi. Vabadik maksab ostuhinnana riigile $\frac{2}{3}$ viimase poolt maaomanikule makstud ostuhinnast. Nimetatud summa pealt maksab vabadik riigile seaduslikku intressi ühes kustutusprotsendiga 1% aastas. Vabadikul on õigus ka kiiremas korras tasuda oma ostuvõlga või maksta seda korraga sellekohaste Vabariigi Valitsuse poolt väljaantavate määruste põhjal“. Peale selle on pärandus-ettepanekud tehtud rkl. Kerem'i ja rkl. Juhkam'i poolt.

Rkl. Kerem'i ettepanek: „Teen ettepaneku, § 21. sõnade asemele (3. ja 4. reas): „alustel ja suuruses, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses“ võtta sõnad: „aluseks võttes keskmist kohalikku hinda.“ Rkl. Juhkam'i ettepanek: „Teen ettepaneku, § 21. võtta 3. lõige järgmiselt „ostuhinna tasumine sünnib kas korraga või osade kaupä poolaastamaksudena“.

Ma kavatsen hääletada esiteks rkl. Tamm'e ettepanekud, siis tuleb hääletamisele rkl. Kerem'i ettepanek, kuna rkl. Juhkam'i ettepanek, millega aruandja ühines, iseseisvalt hääletamisele ei tule.

Asun rkl. Tamm'e poolt esitatud § 21. hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 41 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun rkl. Tamm'e poolt esitatud § 21-a hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 41 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun rkl. Tamm'e poolt esitatud § 21-b hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 32 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 34 häält, vastu 38 häält, erapooletuid 1, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Kerem'i ettepanek, § 21. sõnade asemele (3. ja 4. reas): „alustel ja suuruses, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses“ võtta sõnad: „aluseks võttes keskmist kohalikku hinda“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 31 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 31 häält, vastu 38 häält, erapooletuid 2, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 21. komisjoni redaksioonis ühes rkl. Juhkam'i parandusega, millega aruandja on ühinenud. (Hääletatakse.) Poolt on 38 häält, vastu 29 häält, seega on § 21 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 22.

§ 22. Maakoha hind ja selle tasumiseks määratud poolaasta maksud ühes võla pealt võetavate protsentidega kantakse vastavalt võõrandamise- ehk rendilepingusse Eesti kroonides.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 23. Koha ostmisel võlgu jäänud summa kindlustatakse kinnistusraamatus esimese obligatsiooniga. Võlg tasutakse ühesuurustes osades hiljemalt 36 aasta jooksul poolaasta maksudena. Võlgnikul on õigus võlga enne kindlaksmääratud tähtaega tervelt või osalt tasuda. Võlguoleva osa pealt maksab võlgnik 3% intresse ja kustutusprotsent vastavalt kustutusaja vältusele.

O. Liigand (rhv): Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma panen ette, § 23. juures võtta ette järgmised parandused: paragrahvi teises reas sõnade järele „võlg tasutakse“, juurde lisada „riigi maapanga abiga“ ja paragrahvi lõppu juurde lisada uus lause: „Väljastu summa maaomanikule tasutakse hilje-

malt kolme aasta jooksul ostumüügi lepingu allakirjutamise päevast arvates.“ Paranduste motiivid on järgmised. § 21. juures tehti rkl. Tamm'e poolt parandus, mille järgi vabadiku poolt maksetavast ostusummast $\frac{1}{3}$ riik oma peale võtab. Mina ja minu rühma seltsilised ei leia õige olevat selle põhimõtte, et riik hakkaks popside eest, kui neil maksta tuleb keskmine turuhind, osa maksu maksma. Kes on riik? Riik oleme meie ise, muuseas ka samad põllumehed, kellelt popsikohad ostetakse. (Vahelhüüe põllumeeste ridadest.) Maapanga laen on iseasi ja $\frac{1}{3}$ ostusumma riigi kanda võtmine on hoopis iseasi. (E. Masik, põl: Kas Teie maapanka raha annate?) Siin on vaks vahet. Võib veel juurde tähendada, et kui popsil on 36-aastane väljamaksu tähtaeg ja ta maksab keskmise kohaliku hinna, siis ei ole popsil sugugi raske iga-aastase osalise väljamaksuga maa hinda tasuda ja vaevalt leidub popsi, kes seda raskeks peab. Muidugi, kui tahetakse kingitust teha, siis kingituse võtab igatüüsi vastu. Aga mina arvan, meil ei ole mingisugust põhjust popsidele kingitust tegema hakata, ja seda ei ole palutudki. Peale selle on härra Tamm'e ettepanekuga vahe tehtud vabadikukoha vahel, mis eraldatud kogukonna- ja asutustemaadest ja popsikoha vahel, mis eraldatud talumaadest. Seda ei saa jällegi õigeks pidada. Eelmisel Riigikogu koosolekul kõneles põllumeestekogude Riigikogu rühma liige härra Laarman linnade surumisest ja linnade väljajaimemisest, kõneles sellest, kuidas linnad oma rentnikke kurnavat jne. Näiteks tõi härra Laarman ette Tartu linna. Nende asjaolude peale tahan tähelepanu juhtida selles mõttes, et siin on väga omavoliliselt andmetega ümber käidud. Toodi ette, et Tartu linn on popsikohad enampakkumise teel välja andnud. See ei ole õige. Tartu linn on küll välja kuulutanud popsikohtade väljapakkumise ja see on sündinud muuseas ka „Kaja“ numbris 25. veebruarist 1925. a. Üles on loetud 18 kohta, mis välja pakuti. Võin Tartu linnavalitsuselt saadud andmete põhjal niipalju öelda, et pakkumisi tuli 18 üksuse peale 59 isiku poolt ja pakuti põlluvakamaa eest 1000—1730 marka. Linnavalitsus leidis aga, et need rendimäärad soovitatavad ei ole nimelt nende kõrguse pärast. Tartu linnavalitsus leidis, et need rendinormid liiga kõrged on. Ja nagu väljapakkumise kuulutusele juurdelisatud märkusest näha, on linnavalitsus omale õiguse jätnud rendiobjekte ka vähempakkujatele rentida või pakkumist üldse mitte kinnitada. Tartu linnavalitsus on ka selle järgi käinud. Maakohad on ümber hinnatud maa headuse, hoonete ja muude koha omaduste järgi ja on määratud

põlluvakamaa rendiks 500—962 marka. Rendilepingud sõlmiti 12 aasta peale. Kõik need talukohad on rendile antud alandatud hinnaga — väljapakutavate summade vastu — endistele rentnikkudele, peale üheainsa endise rentniku, kes juba enne oli kavatsenud oma kohta käest ära anda ja kes omast kohast loobus. (A. Tupits, põl: Kas Teie arvate, et endisel pidajal on nii kerge ära minna, maksab ükskõik mis hinna.) Siin härra Laarman viimasel koosolekul nimetas ei tea mispärast... (A. Tupits, põl: Aga mispärast kohad söödis on?) Söödis ei ole rohkem kui üks koht. Ja see koht on söödis mitte sellepärast, et koha hind kõrgeks aeti, võin öelda Tartu linnavalitsuse andmete põhjal, kui kõrgeks kõneallevale koha rent määratud on. See on nimelt „Metsamõisa“ koht, see on metsaülema maa. Tal on 155,88 vakamaad põldu ja määratud rentida 12 aasta peale. (Vahelhüüe A. Tupits'a, põl poolt.) See on söödis sellepärast, et selle „Metsamõisa“ rentnik lohakalt oli maid harinud, peale selle ei maksnud ta ei renti ega teisi maksusid. Loomulikult tuli temaga rendivahekord lõpetada, ja sellega oli rentnik ise ka nõus ning esines 1924. a. sügisel palvega, rendilepingut lõpetada järgmise aasta 1. maist arvates. Koht pakuti linnavalitsuse poolt 12 aasta peale, kuid rendisoovijad pakkusid liig madalat hinda. Sellepärast jäi koht välja andmata. Renti pakuti vähem, kui ta hoonete korrashoidmise peale ära oleks kulunud. (A. Tupits, põl: Miks teiste kohtade eest nii palju pakuti ja selle mõisa eest nii vähe?) Kas Teie, härra Tupits, arvate, et seal 500 marka vakamaa eest kõrge rent on. Härra Laarman ütles eile, et mõisnikud hoopis paremini oma rentnikkudega ümber käisid, kuid igalühel on teada, et mõisaomanikkude poolt määratud rent oli harilikult 5—6 rubla vakamaa pealt. Omad kohad rentisid nad 6 aasta peale välja. Ja nüüd Tartu linn rendib oma kohad välja 12 aasta peale ning põlluvakamaa rent on endise Vene raha järgi kolm rubla. Vaadake, see on härra Laarman'il palju! Ning 5 rubla, kui seda mõisnik võtab, on selle kõrval vähe!

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees J. Zimmerman.)

Vaadake, siin on hindamine nii öelda isegugune. Pahempidi pööratud väidetega võib kõik halvaks teha! Härra Laarman'il peaks teada olema, et Pärnu rentnikkude lugu ei ole vististi mitte palju halvem, niisama Tallinna rentnikkude lugu. Need rendid on palju madalamad kui need, mis taluomanikud võtavad,

isegi kaks kunni kolm korda madalamad. Tartu linna poolt võetav rent on hoopis madalam ja peab ütleva, et siin läinudkordne selle linnavalitsuse arvustamine täiesti ülekohtune on olnud ning siin ebatäpsete andmetega on opereeritud. Ei ole mingisugust põhjust omavalitsuste käest maad jumalamuidu nõuda ning ühtlasi hoolitseda, et taluomanik oma maade eest kõrgema hinna saaks. Ma ütlesin: siit paistab isesugune hingeolu välja, kogupõllumehelik hingeolu, mida välja öelda võiks vast nii: kui naabril midagi saab, siis võtame muidu, aga kui omal on tarvis midagi anda, siis pressime kõrgema hinna välja. Niisuguse seisukohaga on raske ühineda minul ja minu rühmakaaslastel. Popside asjus on meie seisukoht, et põllumehi tuleb kindlustada, aga kindlustada õiglasel alusel, nii et endistele rentnikkudele võimalikuks tehakse maa pärisomanikkudeks üle minna õiglasel ja kohasel hinna eest. Jumalamuidu aga kohti kogukonna käest ära võtta, ei leia meie mingisugust põhjust ega õigust olevat. Niisamuti ei leia meie põhjust, et popsi maa eest riik ühe kolmandiku välja maksab.

M. Laarman (põl): § 23. juures sõna võttes tähendaksin põllumeeste rühma nimel, kuidas tuleks maahind meie arvates tasuda niihästi kogukonnamaade kui ka eraomanikkude maade eest, selle kohta tegi minu rühmakaaslane härra Tamm eeloleva paragrahvi juures vastavad ettepanekud. Neis ettepanekuis oli väljendatud see põhimõte, mille alusel meie ette nägime, kuidas tuleb ühel kui teisel juhtumisel toimetada. Kahjuks jäid aga härra Tamm'e ettepanekud vähemusse ja neid ei võetud vastu. Aga ma loodan, et siin paranemine tuleb, sest paranemise tunnemärke on mitmelt poolt märgata. Nimelt sain mina seda aru härra Liigand'i poolt avaldatud seisukohast, sest see härra Liigand, kes täna siin rääkis, oli hoopis teine Liigand, kui see, kes rääkis maakommisjonis. (A. Anderkopp, tüter: Tuul on lõunast põhja läinud.) Härra Anderkopp ütleb, et tuul olla lõunast põhja läinud. See võib küll õigus olla. Mina loeksin lugupeetud Riigikogu liikmetele ette rahvaerakonna ja ministri härra Kerem'i poolt esitatud praeguse paragrahvi, mida rahvaerakonna esitaja härra Liigand maakommisjonis väga südikalt kaitses. See käis järgmiselt: „Et kohaostmisel võlgujäänud summad kirjutatakse kinnistusraamatusse. Võlg peab tasutud olema vähemalt 36 aasta jooksul.“ Vaadake, härra Liigand, kui palju Teie olete juba meie poole tulnud. Nüüd Teie ütlete juba, et härra Tamm'e seisukoht on õige, kui ta popsikohtade hinna tasumist 3 aasta

jooksul nõuab. Mina loodan, et kui Teie nii edasi arenete, et siis tulete ka muudes küsimustes sellesamale seisukohale, kus meie oleme. Ma loodan, kui tuul ikka veel edasi põhjast puhuma jääb, nagu härra Anderkopp tähendas, siis kolmandal lugemisel meie näeme, et härra Liigand oma käekese ka üles tõstab, kui põllumeeste poolt jälle vastavad ettepanekud tulevad. Kuid ma pean siin siiski kahtlema, sest kui üks erakond ja erakonna liige nii sagedasti oma seisukohti muudab, nagu käesoleval juhtumisel, siis nende peale küll ehitada ei või. Et aga praegu kevadine aeg on, siis loodame, et vast need tuuled kauemaks puhuma jäävad. Igatahes andku Jumal selleks tervist.

Siis edasi, härra Liigand, lubage, et ma seda väikest vahelugemist, mida Teie minule töite, natuke õiendan. Rahvaerakonna meestega on ikka see viga, et nad väga sagedasti tõest kõrvale kalduvad. (O. Gustavson, stp: No, no, Matsiga ei saa keegi selles võistelda. Kas on ühtki rida „Kajas“, mis võlts ei oleks.) Härra Liigand ütles nimelt, et eile olla kõnelenud Laarman siit kõnetoolilt nii ja teisiti. Ma pean tähendama, et ma eile üldse siia kõnetooli ei ole saanud. (O. Liigand, rhv: Üleeile.) Kas see on Teile üksstakõik, kas eile või üleile? Selles annate minule siis järgi, et eksisite. Nii Teie vist mõtlete seda kõnet, mis ma üleile siin pidasin.

Teiseks ütlesite Teie, et mina olla ette lugenud, kuidas Tartu linnavalitsus oma popsikohti välja olla pakkunud. Mina ei ole niisugust värki rääkinud. Mina rääkisin siin väga selgel keelel Tartu linnavalitsusest, kuidas ta linna huvid kultuuriliste ülesannete täitmisel, nii nagu härra Tõnisson ütles, kõrgemale seab, kui maa huvid, ja sellejuures isegi niikaugele läheb, et oma renditalu oksjonil välja pakub. Popsikohtadest ma sel korral ei rääkinud. Ma kordan veel, härra Liigand, mina sel korral ütlesin, nimelt et Saksa mõisnikud minu kuulumist mööda mitte seda teinud ei ole, et nad oma talupoegade maa oksjoniteel välja oleksid andnud. Seal on igatahes Tartu rahvaerakondlik linnavalitsus rekordi löönud. Enne pole küll seda kuulda olnud, et talusid enampakkumise teel rendile antaks. Mina saan aru, härra Liigand, et valus on, kui õigust öeldakse. Teie teate muidugi seda Eesti vanasõna, kus öeldakse, et oma lapse värk ei haise. Mina saan ka aru, et Teie, härra Liigand, sellepärast siin seda väikest lõhna ei tunne, mis Teile Tartu poolt üles tõuseb. (L. Johanson, stp: Siin on ka juba tunda.) Mina pean Teile, härra Liigand, tähendama, et minul palju rohkem öelda oleks nende rahvaerakondlike härr-

rade kohta, kes Tartu ja mujal linnavalitsustes istuvad. Mina loeksin Teile ühe väikese väljavõtte ette ühest rahvaerakonna lehe juhtkirjast, mis „Pärnu Postimehes“ nr. 9 sel aastal on ilmunud. Seal öeldakse nõnda: Are vallas asub „Ado“ renditalu, mille pidajaks kogupõllumeeste juhtiv mees on — vaadake, sellepärast soovitakse seda pigistamise alla võtta, et ta mitte oma erakonda ei kuulu — Hans Höövel, et temal on koht suur, 163,33 Riia vakamaad, sellest põllumaad 96,8 vakamaad jne. Enne sõda oli selle talu rent 375 rubla, nüüd olla see rent 31.000 rubla, ja härra Kuusner'i lehe arvates tulla see rent 75.000 peale tõsta. (A. Anderkopp, tütar: Missugune Kuusner see on, kas see karskuseapostel?) Seesama karskuseapostel. Aga kuulge, härra Liigand, edasi, mis Teile selle asja kohta teiselt poolt öeldakse. „Pärnumaa Teatajas“ seletatakse, et „Ado“ talu rent ei olnud enne sõda mitte 375 rubla, nagu rahvaerakonna leht seletab, vaid selle talu rent oli 1914. aastal 155 kuldrubla; 1915. aastal pandi rent 375 rubla, 1919-dal aastal tõsteti see 1610 marga peale, 1921-sel aastal nõuti 215 puuda rukkid ja nüüd maksab talu 31.000 mk. Sellega oleks „Ado“ talu rent veneaegsest rendist 205 korda suurem. Aga härra Kuusner'i lehe arvates on seda veelgi vähe ja tema nõuab, et see timmitaks 75.000 mk. peale, see on 483 korda kõrgemaks kui selle talu rent oli enne sõda Vene valitsuse ajal saksasoost linnapea päevil. Teie ütlete muidugi, et mis see teeb, las see vaene põllupidaja kiskuda ja kraapida, eks sellel läbi saa linnale kultuuri ja poleeri peale panna. Teie arvate vist, minu härrad, et seal need „maaliitlased“ või „kogupõllumehed“, nagu härra Liigand neid armastab nimetada, lahedalt ja lossides elavad. Eksite, kui seda mõtlete. Mul on siin üks album, milles ülesvõtted Pärnu linna rentnikkude elumajadest, mida ma Teile tahaksin näidata. (Kõneleja läheb O. Liigand'i, rhv juurde.)

Juhataja **J. Zimmerman**: Kõneleja, ma palun Teid kohale asuda.

Sarnased on Pärnu ja teiste linnade rentnikkude elumajad. Olge head, vaadake, siin pildil on Viljandi linna renditalud nii „ripakil ja upakil“. (Töö- hoolekandeminister Chr. Kaarna: Aga koer on aus!) Härra minister ütleb, koer olevat pildil aus, võib olla, on see ka nii. Aga need majad, härra Liigand, on niisugused, mis linnaisade kõrgest hoolekandest oma rentnikkude eest, millest Teie jutustasite, ja mis minule juba ka nii südame peale hakkas ja mind mõtlema pani, kas ma

tõesti vast olen ülekohut teinud neile vaestele linnavalitsustele, kus rahvaerakond eesotsas, — mingit tunnistust ei anna. Härra Liigand ütleb, et sõnad petavad, kuid ma arvan, pilt ei tohiks petta. Majad on tõepoolest niisugused, et keegi meietaoline sinna sisse elama ei läheks, ammugi Teie mitte, härra Liigand, sest Teie olete ikka kaunis härrasmees. Ma tuletaksin härra Liigand'ile veel üht väikest asja meelde. Härra Liigand tähendas, et kas see siis mõni suur ülekohus on, kui Tartu linnal üks mõisane, mis 150-tiinuline, söödis seisab. Kuid ometi nõudsite ühel maakommissjoni koosolekul, et kõik talumaad, mis söödis juhtuvad olema, tulevad võõrandada ja popsidele jagada. Härra Liigand, niisugused on Teie mõõdupuud, ühelt poolt ühtemoodi, teiselt poolt teistmoodi. (O. Gustavson, stp: Seal ei saa Teie vastu keegi.) Härra Gustavson ütles siin ka, tema on hea piiblitundja ja piiblis seisab — kellel on sellele peab antama, kellel ei ole, sellelt peab ka viimane käest võetama. Teie arvate, kui linnal 150 tiinukest maad söödis on, et mis see siis õieti tähendab selle suure hulga maa kohta. Kuid kui juhtub „kogupõllumehel“ mõni maatükk sööti jääma, siis jumalaparast seda ei tohi olla. Teie teate, härra Liigand, seda tuttavat lugu kändjast, kes põllule läinud, ja härjast, kellele kohtumõistja pärast seda väga pahaks pannud, et ta teomehe pastla seest õled näljapärast oli ära söönud, sest karu, hunt ja rebane olnud tema kohtumõistjateks. Nii näete, mõõdupuud on mitmesugused.

Härra Liigand arvab heaks oma kõnes põllumeeste hingeelu karakteriseerida. Kuid see on hoopis teine, kui tema sellest aru saab. Meie hingeelu on tasakaaluline ja kindel, mitte niisugune, nagu see mõnede härrade juures täna avaldus, mil, nagu tähendatud, tuul teise sihi võtnud ja mis selle tõttu ka meeoleluhüppeid ja võnkumisi teeb. Niisugune on nähtavasti ka ühe erakonna hingeelu, kes mõne kuu eest niisugused ja niisugused nõudmised üles seadis erarendimaade suhtes, mõne päeva pärast neid aga jällegi muudab ja teised põhimõtted omaks võtab. Meil aga on olemas omad kindlad juhtnöörid ja põhimõtted ja nende järgi tahame edaspidi käia. § 23. kohta tähendaksin niipalju, et meie esineme selle seaduseelnõu kolmandal lugemisel parandustega ja nimelt § 21. juures, mis aitab küsimust lahendada. Mina arvan, et meie seisukohad sellel korral ka teistele küllalt selged on ja sellepärast läbi lähevad.

Juhataja **J. Zimmerman**: Faktiliseks märkuseks on sõna aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Loen oma kohuseks tähelepanu sellele juhtida, et käesolevas para-

grahvis eelviimases reas tuleb 3% asemel lugeda 5%. Ma lugesin seda küll sarnaselt ette, kuid ei juhtunud varemalt selle peale tähelepanu.

O. Liigand (rhv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Laarman püüdis kinnitada ja seletada, kui viletsas seisukorras linnarentnikud on, demonstreeris siin hoonete ülesvõtteid jne. Selle kohta võiksin niipalju tähendada, et rendikohad on mõnel pool tõesti viletsas seisukorras, kuid on ka olemas korralikke hooned ja palju ilusamaid kui ülesvõttel nägime. Palju sama „toremaid“ — jutumärkides — hooned võib leida ka talupopside juures. Nii et see demonstratsioon iseenesest midagi ümber ei lükka.

Mis puutub Tartu linna, siis tähendaksin härra Laarman'ile seda, et tema väited valed olid. Enampakkumine oli küll välja kuulutatud, kuid kohti ei ole mitte enampakkumisel välja pakutud ega ka välja antud, selle peale vaatamata, et väljapakkumine oli välja kuulutatud. Niisamuti, nagu ma tähendasin, oli seal rent kindlaks määratud ja kohad endistele rentnikkudele edasi renditud. Ja väiksed kohad, kus enne ainult 11—17 vakamaad oli, on suuremaks tehtud koondamise teel. Näiteks, „Maarja nr. 1“ talu 32 vakamaad põldu, maksab 200 kuldkrooni renti. „Maarja nr. 2“ 42 vakamaad põldu, renti maksetakse 280 kuldkrooni, see on umbes Vene raha järgi 3 rubla vakamaa, „Puru“ talu, 20 vakamaad põldu, maksab 200 kuldkrooni, „Väska“ talu, 35 vakamaad põldu, maksab 250 kuldkrooni. (O. Gustavson, stp põllumeestele: Mul oleks häbi olema niimoodi seletada. K. Tamm, põl: Teil peaks häbi olema vale andmetega opereerida.) „Varese“ — 38 vakamaad põldu, maksab 280 kuldkrooni renti, ja nii edasi on kõik need rendid niisugused. Ja nagu ma juba tähendasin, on ümberkaudsetes talukohtades välja renditud maad harilikult 2—3 korda kõrgema rendiga. Rkl. Tamm on omale ülesandeks teinud esivõitlemise popsiseaduse alal. Härra Tamm püüab seletada, et need teated, mis „Postimehes“ tema popside kohta ilmusid, ei ole õiged. Mina aga tean öelda niipalju, et härra Tamm'e üks popsidest oli siin ja on näidanud Riigikogu liikmetele oma kirjalikku lepingut, mis tal härra Tamm'ega sõlmitud ja selle lepingu järgi on temal põllumaad 3¹/₃ vakamaad. Need on kõik väiksed kohad, 3¹/₂-vakamaalised popsikohad — ja maksab niisuguse koha eest 12 sõnnikuveopäeva popsi hobusega vedades. Kui meie rehkendame hobuse päeva 400 marka, siis ei ole see vist kallis hind, siis 12 sõnnikuveopäeva teeb välja 4.800 marka; 2 tiinu sõnniku laotamist, kui

rehkendame tiinu pealt 300 marka, teeks välja 600 marka. 2 tiinu heina niita, kuivatada ja kokku panna, oma hobusega lattu vedada. Kui meie rehkendame tiinu 1.800 marka, siis teeb see kokku 3.600 marka. (M. Laarman, põl: Kas tal paljalt põldu on?) Ta on ise põllu üles harinud heinamaaveerest. (O. Pärilin, põl: Kas targemat juttu Riigikogus ei ole, kui see on? O. Gustavson, stp: Noh, see on küll tark jutt.) Peale selle on tal veel 8 vakamaad rukist lõigata, ja kui meie rehkendame 300 marka vakamaa pealt, siis teeb see välja 2.400 marka; 8 vakamaad suivilja kokku panna, ja kui meie arvame vakamaa pealt 300 marka, saame kokku 2.400 marka. Siis 12 kartulivõtmispäeva, ja kui meie siin rehkendame 150 marka päevast, teeb see 1.800 marka välja. Peale selle 12 rehepeksmise päeva, mis-suguse päeva eest rehkendame 150 marka, siis teeb see kokku 1.800 marka välja. Kui meie kõik need summad kokku võtame, teeb see kokku 17.400 marka välja väikse popsikoha eest. Nagu ma tähendasin, on sellel popsil lepingu järgi 3¹/₂ vakamaad põldu, peale selle luba karjamaal pidada 2 lehma ja üks hobune. (Vahelhüüe paremalt poolt: Aga kust ta heina saab?) Heina võib pops teha härra Tamm'e heinamaalt, muidugi siis, kui talle lubatakse seda teha ja nimelt poole saagi peale. Nagu ma tähendasin on asjalugu sarnane selle popsi seletuse järele. Mina tema seletuste eest muidugi ei vastuta. Aga pops on siin oma kirjaliku lepingu ette näidanud... (K. Tamm, põl: Kas oli see sotsialist, kes iialgi ei ole renti maksnud. L. Johanson, stp: Linnavalitsuses on põllumehi ka.) Ma ei tea, kes ta on, kas sotsialist või muu, aga härra Tamm'e rentnik on ta.

Siin on küll natukene teistsugune pilt, kui linnamaade rentnikkude juures võime näha. Härra Tamm on ise praegu siin ja leiab ehk vast võimalikuks täpsemat seletust anda. (O. Pärilin, põl: Seda oleks võinud väga hästi väljas seletada.)

Juhataja J. Zimmerman: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl): Härra Liigand'i märkuse kohta, nagu oleksin ma vale andmeid ette kandnud Tartu linna maade kohta, pean ma tähendama, et mu andmed õiged on. Mul on siin trükitud väljavõte Tartu lehes ilmunud kuulutusest, ja seda võib must valge peal näha, et Tartu linnavalitsus oma talud enampakkumisel välja tahab anda ja kui tarvis on, võin seda väljavõtet ka Riigikogu protokollile anda. Härra Liigand ei saa ometi salata, et see kuulutus olemas on ja sellest ma ka rääkisin, et

linnavalitsused isegi niikaugele lähevad, et nad oksjoniteel välja pakuvad oma kohad. Peale selle tahtsin tähendada veel selle kohta, et ma kuulsin vahelhüüdena, nagu ei oleks see sõna, mis härra Liigand'i kohta käis, et ta talumaade jagamist on nõudnud, õige. Kuid „Kaja“st“ nr. 299—8. novembrist 1923. aastast võib lugeda, et rkl. Liigand tõendab, et meil maa puudust ei olevat. Taludel olla küllalt maad, mida nad õieti ära ei tarvita, vaid võsa all lasevad seista, sinna tulevad asunikud saata, kuna metsamaadega tulla väga ettevaatlikult ümber käia, ja soovitab metsamaid asumisele võtta, et popsiküsimusest üle saada. Ma pean tähendama, et see on püsima jäänud. Härra Liigand ei ole selle kohta mingisugust õiendust saanud ette tuua, sest selle kohta on tunnistused, et see nõnda on.

Juhataja J. Zimmerman: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Liigand'il.

O. Liigand (rhv): Pean tähendama, et härra Laarman'i seletus metsamaade väljajagamise asjus suurelt osalt ainult luule on. Lugu oli nii: härra Laarman'i ettepanekul võeti arutamisele, kas ei võiks mitte asutada riigi metsamaade peale rentnikke, eriti popse. (O. Gustavson, stp: Kelle ettepanek see oli, härra Laarman?) See oli härra Laarman'i ettepanek, ja selle peale seletati põllutöeministri poolt, et see võimalik ei ole, sellepärast et metsa maa-ala vähendada ei või, sest maa, mis vähegi kõlbulik metsa kultiveerimiseks, see tarvitatakse ka metsa kultiveerimiseks ära. Järele jäävad ainult sood ja rabad, mida kultiveerida ei saa. Aga niisuguste maade peale ei ole võimalik ka ei popse ega rentnikke asetada. Sellejuures juhiti tähelepanu selle peale, et nähtavasti seab härra Laarman selle küsimuse üles sellepärast, et selle abil lahendada popsideküsimust, see on seega, et popse viia talumaade pealt riigi metsamaade, nimeltsode ja rabade peale. Seda tõendas ka härra Laarman ise, mille järgi põllutöeministri seletusest selgus, et metsa maa-alast vabad ainult sood ja rabad on, kuhu popse asetada ei saa. Sellejuures seletati mitte ükski minu, vaid ka mitme teise komisjoniliikme poolt, et maapuudusega sugugi nii hädaline lugu ei ole, nagu härra Laarman seletab. (A. Jürman, põl: Aga on metsamaid ka küll, kuhu võib asuda. — J. Hünerson, põl: Seal on hundid ja karud!) Kui meie praegu talusid vaatame, siis näeme, et iseäranis Põhja-Eestis leidub talusid, kus maad karjamaa ja võsa all tühjalt seisavad. Kui sinna taluäärte peale on popsid asendatud, siis ei või ometi nõuda, et neid üle viidaks teise ilmaveerde. Kuidas võib enesele

ette kujutada, et popsid viia kuskilt Tartumaalt Läänemaale või Saaremaalt Võrumaale. Pops on oma ümbrusega kokku kasvanud ja popsi kodukohast kaugele viia ei ole kergesti võimalik. Minu kõne oli, et popsideküsimust võib lahendada seega, et seal, kus on riigimaad ligidal, neid riigimaadele asetatakse, muidugi põllumaale, aga võib ka uudismaale, kuna üldiselt sellest ikka mööda ei pääse, et popse ka talumaadele jätta tuleb, ja et sellest nendele taludele ka suurt häda ei ole, kus maad osalt võsa all või söödis. Harilikult ongi popsid oma kohad söötidest ja heinamaaservadest üles harinud. Vaadake, see on hoopis teine jutt, kui see, mis rkl. Laarman kõneles. Sellest ei olnud üldse kõnet, et popse viia talumaadele, kus neid veel ei ole, või ühe talukoha pealt teise peale. Nii on see osa härra Laarman'i seletusest, milles tema püüab väita, nagu oleks soovitud popse üle asetada talumaadele, tühi jutt ja mitte minu poolt kõneldud.

E. Masik (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku, § 23. teha järgmised muudatused: teises reas pärast sõnu: „võlg tasutakse“ juurde lisada sõnad: „kogukonna- ja asutustemaade omanikule“. Edasi jätta see paragrahv nii, nagu ta on. Selle ettepaneku siht oleks see, et kord, mis ette nähtud maakomisjoni ettepanekus tasumisel, jääks maksma ainult kogukonna- ja asutustemaade tarvis.

Teiseks teen ettepaneku paragrahvi lõppu juurde lisada uus lõige: „Võlg tasutakse eramaa omanikkudele riigi poolt hiljemalt kolme aasta jooksul pärast ostulepingu allakirjutamist. Kohaostja tasub riigile viimase poolt makstud summa samal alusel, kui ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses“. Selle lõike mõte on, et eramaa omanikkudele tasutakse ostusumma riigi poolt kolme aasta jooksul, kuna aga maaostja või pops tasub selle summa riigile samal alusel, nagu see on ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses.

Lugupeetud rkl. härra Liigand'i poolt on ettepanek tehtud, et ostusumma tasutaks maa-panga poolt, tähendab panga ressurssidest, teiseks ei ole tehtud vahet kogukonna- ja eramaade vahel. Tähendab, maapank peaks tasuma ka kogukonnamaadel asuvate rentnikkude või popside eest. Mina arvan, et siiski ei või nii kaugele minna ja nõuda, et riik tasuks kogukonnale selle summa. Selles mõttes on härra Liigand'i ettepanekus väga kaugele mindud, mida mina isiklikult toetada ei saa, ning minu esimese ettepaneku siht on, et kogukonnamaadel jääks niisugune kord maksma, nagu komisjoni kavas on ette nähtud.

Edasi arvas härra Liigand, et ostusumma peaks maapank välja maksma, eeldades, nagu oleksid maapangal niisugused summad olemas. Esiteks ei ole veel maapank asutatudki ning teiseks pole maapanga põhikirjas ega põhikapitaalis seda ette nähtud, nii et need summad peaksid saama riigikassast antud. Selles mõttes oleks minu ettepanek vastuvõetavam, sest siin on otsekohe öeldud, et riik tasub selle summa, kuna aga maarentnik või pops tasub jälle pikema aja kestel riigile tagasi. Muidugi võib riik anda maapangale selle operatsiooni teha, tähtis on ainult, kust neid summasid võtta.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mõne päeva eest näidati mulle „Postimeest“ — pean tunnistama, et ma ise seda lehte väga harvasti silmitsen — aga seal näidati mulle mõnesuguseid teateid, mis käsitasid minu päralt olevaid vabadikukohti. Mina ei ole tarvilikuks pidanud selle artikli peale, mis täiesti vale andmeid sisaldas, senni ajani vastata, et aga sedasama täna siit Riigikogu kõrgelt kõnetoolilt korutatud on, siis pean ma tarvilikuks selle küsimuse juures veidi peatuda.

Kõigepealt pean tähendama, et mina oma vabadikkudega kunagi töövahekorras pole olnud, vaid on nad minule ikka raharenti maksnud. (O. Liigand, rhv: Aga miks siis lepingud niisugused on?) Kes teab, mis lepingud need on ja kelle tehtud need võisid olla! Mina aga pean tähendama, et minul niisuguseid lepinguid ei ole ja töörenti pole mina saanud, ja pole minul ka sarnaseid lepinguid olnud, mis rentnike selleks oleksid kohustanud. Mis aga puutub uuematesse lepingutesse, siis said minu vabadikukohtade rentnikud 1922. a. uued lepingud, ja ma tooksin teile ette, mu härrad, kui suured rendid 1922. a. lepingutes ette nähtud on. Kõigepealt võin ka seletada, kui palju nendel maid tarvitada on, nimelt 13 vabadikukohal — seda võib maamõöduraamatutega selgeks teha — on kokku kaugelt üle 100 tiinu kasutada, ja kui palju nad selle eest maksavad, sellest kõnelen mina ka. Seal on, näiteks, koht nr. I — järjekord on tähendatud Rooma numbrites — see maksab 1.200 marka aastas; (M. Laarman, põl: Kas kuulete nüüd?) koht nr. II maksis 1922. aastal sõlmitud lepingu põhjal renti 1.500 marka aastas; koht nr. III — 1.700 marka aastas, koht IV — 1.700 mk., koht V — 1.700 mk., koht VII — 1.900 mk., koht VIII — 1.800 marka aastas, koht IX — 1.600 mk. aastas, koht X — 1.500 mk. aastas, koht XI — 1.800 mk. aastas, koht XII — 1.800 marka aastas. Ühel mehel oli kaks

kohta käes. See jäi rendiraha võlgu ja mõistetati kohtu poolt kohalt välja, see on üks sotsialistlikkudest härradest, Auvere sotsialistliku sektsiooni asutaja. (O. Gustavson, stp: Ah so, sellepärast tõstetigi välja!) Ei sugugi mitte sellepärast, vaid et ta kõige viletsam maksja oli, ehk temal küll võrdlemisi head kohad käes olid. Selle mehe nimi on Kristov Vaas, see oli rendimaksuses kõige hooletum, nii et temal rendi maksudega mitmed ja mitmed tähtajad võlgu jäid. Siis koht nr. XIII, sellel on rent 1.000 mk., mu härrad, koht nr. VI — 1.700 mk.

Sellejuures pean tähendama, et selle kütte väärtus, mis need vabadikud minu maa pealt võtavad, iga aasta palju rohkem välja teeb, kui see summa, mis nad mulle maksavad. Kütet nad keegi ei osta. Peale selle, mu härrad, pean ütleva, et nad elavad minu hoonetes ja mina seal ka õigustatud oleksin selle pealt protsenti saama. Kuid isegi kütte väärtus teeb rohkem välja, kui nad ülepea maksavad. (M. Martna, stp: Härra Tamm, kas nemad kütet võtavad või saavad?) Lepingutes on ette nähtud, et nad teatud arvu kütet võivad raiuda, aga mina ütlen, et see; mis nad kütte näol saavad, suurema summa välja teeb, kui see, mis nad minule üldse maksavad, nii et need kohad minule mingisugust kasu ei too.

Ma võiksin Teile aga seletada, kuidas linnad oma kohtade pealt renti võtavad. Näiteks on Narva linnal vabadikukohad olemas. Kunni viimase ajani oli seal see pruuk, et iga tiinu pealt — oli see soo või mis tahes — makseti 5—6 puuda rukki hind iga aasta renti, ja linnavalitsus ainuüksi võis oktoobrikuus määrata, missugune hind rendi kalkuleerimisel aluseks tuleb võtta. Nüüd viimasel ajal on linn seda asja muutnud ja nüüd maksetakse iga tiinu või hektaari pealt 1.000 marka, olgu siis maa soo või mis tahes.

Minu üksikutel vabadikkudel on tarvitada umbes 7—9½ tiinu — hektaarides oleks see muidugi rohkem. Ma võiksin ju veel pikemalt neid asju seletada. Nende kohtade peaosas on heinamaas. Põldude suurus on kõikuv, on vähemate ja suuremate põldudega kohti. Pean niipalju ütleva, et mina seal koha peal väga kaua ei ole olnud. Endisel ajal oli seal minu isa, kes seal vabadikkudele tööd muretses ja igatepidi nende rentnikkude eest hoolitses, ja oli Vene ajal rent 48 kuldrubla, ja kui teie, mu härrad, seda ümber arvestate, siis saate näha, mitmekordselt ma seda renti võtan. (M. Martna, stp: Kas see oli kõigi eest või ühe eest?) Igaüks maksis 48 kuldrubla omal ajal.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev paragrahv räägib maa väljaostust. Maa väljaostmine võib sündida nende hindade järgi, mis komisjon on määranud, kuid selle tasumise viisiga, kuidas maahinda tasutakse, ei saa kuidagi nõus olla, nimelt tahetakse maahind tasuda 36 aasta jooksul, ja summa, mis võlgu jääb, kannab 5% aastas. Austatud Riigikogu liikmed! Kas teie ei teaks kohta, kust saab 5% raha laenata. Niisugust kohta ei ole. Rahaasjanduse komisjonis, kui maapanga küsimus arutamisel oli, ei juletud nii odavast protsendist rääkida, aga selle seaduse põhjal peab taluomanik lepima 5%-ga, mis temale maksetakse. See on tõesti naeruväärt odav protsent ja niisugusel moel ei või ühe isiku käest varandust ära võtta ja teisele edasi anda.

Rkl. härra Liigand andis edasi endise põllutöominister härra Kerem'i seisukoha, mis niisugune olevat, et metsamaid ei või kuidagi popsidele anda, sest metsamaadele pidada uus metsakultuur peale pandama ja rabad ning sood ei kõlba popsidele elamiseks. Sellepärast olevat täiesti arusaadav ja tulevat taluomanikkudelt popside maid võõrandada. See ei ole õige põhimõte, mida selleaegne põllutöominister avaldas ja mida nüüd härra Liigand ette tõi. Ei ole võimalik kõiki metsamaid, mis riigi omad, metsakultuuri alla panna. Ma arvan, et härra Liigand selles asjas minuga ühel nõul on. Meil on palju niisuguseid maid, kus metsa peal ei kasva ja kus see ka nii ruttu kasvada ei saa, kuid maa seisab kasutamata olekus. Ei lubata isegi talumeeste karjasid niisuguse maa peale. (O. Liigand, rhv: See on siis soo või raba.) Ei ole mitte soo ega raba, ma tean niisuguseid metsamaid Läänemaal, kus kasvab ainult peal lepavõsastik. (Vahelhüüe keskelt: Kas riigi maa?) Jah, need on riigi maad, kust võetud suuremad puud maha ja järele jäänud ainult lepavõsastik. Sinna ei kasva nii ruttu suuri puid. Need maad on mulla poolest suuremalt jaolt head maad, sest lepp halva maa peal ei kasva, ja neid maid saaks väga hästi üles harida. Kui nüüd arvatakse, et metsakultuur niivõrd kasulik ja kallis on, siis võiks metsakultuuri eest küll teistviisi hoolt kanda ja on küllalt andmeid ette tuua, kuidas põllutöominister meie metsakultuuri arendab, see viiks aga liiga kaugele. Metsakultuuri nüüd esirinda tõsta ja nii väga tähtsaks teha, et kannustiku arvel talupoegade käest talumaid võõrandada ja popsidele anda, selleks on liiga vähe põhjust ja ei kannata mingisugust arvustust välja. On praegu väga palju riigi tagavaraheinamaid ja väga heades kohtades, mis renditakse enampakkumisel välja

ja eksploateeritakse, nii öelda, põllupidajaid või ükskõik, kes seda heinamaad rendivad. Sinna võiks väga palju popsidid peale asendada. On arusaadav, et siit Riigikogu kõnetoolilt ei või neid kohti ette lugema hakata, missuguses vallas, külas või kihelkonnas nad asuvad, neid kohti on palju, aga seda ei võeta arvesse, vaid tullakse välja ja öeldakse lihtsal sõnal, et võtame maa taluomanikkudelt ja anname popsidele. Talumaad ei ole nii suured, vaid riigi maadega võrreldes on nad koguni väikesed. Riik, kui suurmaaomanik, ei või oma käest maad välja anda, põhjendades sellega, et see on metsakultuurile kahjulik, aga talumees peab seda andma, selle peale vaatamata, et see temale kahjulik on. (Vahelhüüe pahemalt poolt: On ka riigi maid antud.) Ei ole antud, kulla härrad. Teie olete võtnud paragrahvi vastu, kus isegi popsikohtadele teiste talude küljest tükkisid juurde löikate. Ma kõnelen rkl. Kärner'i ettepanekust, mis vastu võeti. Kui see maa, mis praegu popsidel kasutada, nendes piirides popsidele oleks jäänud, siis oleks küsimus palju kergem olnud lahendada, kuid teie võtate ja teete lõikeid, mis on üle 5 tiinu suured. Siin seisabki see põhimõte, et nende väikeste talude küljest, mis praegu olemas, leiate võimalikuks maatükki ära lõigata, kuna riigi tagavaramaadest, mis küllalt suured, ei leia teie seda mitte võimalikuks teha. Vaadake, kuidas mõisted segi lüüakse.

Teiseks tähendas härra Liigand, et sooäärtele ei või popse asetama hakata. Ei ole keegi põllumeeste rühma liikmetest seda öelnud, et popsid peab saadetama otse harimata vesisesse sohhu, kus mingisugust maakultuuri edendada võimalik ei ole. Lugu seisab nimelt selles, et mina kui ka teised põllumeesterühma kõnelejad, oleme neist soomaadest kõnelenud, kuhu juba riigi kulul suured kraavid sisse kaevatud, mis mitmedkümnend miljonid maksma läinud. Ma võin selleks näiteid ette tuua Läänemaal. (M. Juhkam, tõer: Teie olete juba igavaks jäänud.) Siis ärge kuulake. Aga Teile peab nii kaua rääkima, kui Teil ükskord aru pähe tuleb, kuhu võib inimesi panna. Seal on Laiküla soo ümbruses Patsu küla, Mudase küla jne., need külad asuvad kõik Laiküla soo ümber, soo on kui saar keskel. Nende külade maadel, kus kohad 30-tiinulised, leiate võimalikuks 5 tiinu ära võtta ja popsidele anda ja ei punastagi selle juures, aga sinna kraavitatud sohhu ei leia teie võimalikuks popse asetada. Härra Juhkam lööb selle peale käega. (M. Juhkam, tõer: Popsiseaduse võtame vastu. Istume täna kas või kella 12, aga võtame vastu.) Võtke vastu, aga mina ütlen, et kui

Teie ta vastu võtate, siis maksab ta Teile palju. Teie võite ju kõik teha, aga teie ei saa aru õigusemõistest. Siin tahetakse lüüa ainult üldjoontes laineid ja ei vaadata mitte, kuhu vastu needained jooksevad. Needained on sihitud otsekohe meie põllumajanduse vastu. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Lori!) Teie olete ise üks lori oma loriga, aga mitte mina. Kui teil on põhjendatud andmeid ette tuua, et seda nii võimalik teha on, alles siis tulge öelge, et minu jutt on lori.

Härra Liigand tähendas, et taludel olla maad küllalt ja need maad olla harimata, sellepärast tulla harimata maad popsidele anda. Talude harimata maid nähakse, aga linnade ega riigi harimata maid ei nähta mitte. Teie arvates peavad väikesed maad, mis talupidajate käes, haritud saama, aga suured maalahmakad, mis linnade käes, seisavad harimata, neid ei hari keegi. (M. Juhkam, töer: Teie kordate seda, mis rääkis härra Laarman.) Mina räägin härra Liigand'ile vastu. Siis tähendas härra Liigand veel, et põllumeeste rühm olevat seda soovitanud, et popsid tuleksid Läänemaalt Virumaale või ümberpöörduvalt saata. Mina ei ole küll niisugust juttu kuulnud, et ükski põllumeeste rühma liige oleks siit kõnetoolilt kõnelenud, et meil tuleb popse suurel hulgal hakata ühest kohast teise saatma. Niisugust juttu ei ole olnud. Küll aga on sellest juttu olnud, et meie võime lähedal olevatest riigi tagavaramaadest maid võtta ja popsid sinna elama panna. (J. Tiks, stp: Kus need tagavaramaad on?) Ma rääkisin praegu, kus need maad on. Ega need ka kuigi suured tagavaramaad ei ole, mis teie talude küljest võtate, neid ei ole teil võtta kuigi palju. Nii näeme, et on ainult üks põhimõte, mida härra Juhkam väga kindlalt välja ütles: meie võtame vastu. Jah, teie võtate vastu, aga ma ütlen ühte, see vastuvõtmine on väga ebaõnnestunud ja annab halbu tagajärgi.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Härra Liigand'i ettepanek kordab teatud määral seda, mida ettepani härra Tamm § 21. juures. Nimelt, et tasutaks maaomanikkudele riigi summadest, ja kolme aasta kestel. Maasaajad maksaksid siis riigile tagasi. Alguses kahtlesin, kas seda ettepanekut hääletamisele panna saab, kuid tegelikult on neil igäühel oma printsiip, ja sellepärast hääletada tuleks.

Siis on mul ettepanek hääletamise korra kohta. Palun härra Liigand'i, kui ka härra Masik'u ettepanekud nii ühe kui teise omad

korraga hääletada: härra Liigand'i mõlemad ettepanekud korraga ja härra Masik'u ettepanekud korraga. Sel juhtumisel aga, kui nad eraldi hääletamisele tuleksid, siis võiksid nad seaduse paragrahvi looperguseks teha, teda ei saaks enam tarvitada: iga osa veaks ise poole ja seega ei oleks ta enam ümmargune üksus.

Mis sellesse puutub, kas sel juhtumisel, kui riik leiab võimaliku olevat maaomanikkudele nende maa eest tasu anda, kas seda maapanga kaudu tehakse või teisel teel, selle küsimuse võib siin otsustada. Aga raske on seda ette näha, kuidas seda kõige otstarbekohasemaks peetakse, väga võimalik on, et maapank hakkab ka nende maa väljaostu operatsioone ajama, nagu tema riigistatud maade operatsioone ajama saab.

Mis puutub härra Masik'u ettepanekusse, siis komisjon selles mõttes küsimust arutanud ei ole. Komisjonis oli küsimus käsitusel linnadeliidu esitaja ettepanekul, et riik maksaks tasu omavalitsustele välja ja kasseeriks maaostjatelt raha sisse. Kuna aga selles mõttes, et riik maksaks ainult eramaade eest ja ei teeks seda aga kogukondadele mitte, seda komisjonis ei käsitatud. Nii et seda lahutamise printsiipi ma komisjoni seisukohast käsitada ei saa. Mis puutub sellesse, et riik maaomanikkudele maksaks tasu, siis nagu ma juba tähendasin, ei leidnud see küsimus komisjonis tarvilikku enamust ega toetust ja arvati, et riigil niisuguseid rahasummasid käsitada ei ole. Kuna nüüd veel, nagu tähendasin, protsent, mis raha eest maksetakse, komisjonis viie peale tõsteti, mis maamajanduses küllalt kõrge protsent on, siis peaks minu arvates võimalik olema ka teatud aastate kestel seda raha ostjate käest otsekohe kätte saada. Missuguse vahetalituse kaudu seda tehakse, see on kõrvaline asi, seda võidakse määruste teel korraldada.

Mis puutub võlgade küsimusesse, siis käsitavad seda teised paragrahvid ja sellepärast ei ole otstarbekohane seda siin vaidluse alla üldse võtta. Komisjoni nimel ei saa ma ühegi parandusega ühineda.

Palun Riigikogu liikmete Liigand'i ja Masik'u mõlemad ettepanekud korraga hääletamisele panna, muidu ei omanda paragrahv terviku ilmet.

Juhataja **J. Zimmerman**: Paragrahv 23. kohta on tehtud rkl. Liigand'i poolt kaks ettepanekut ja rkl. Masik'u poolt kaks ettepanekut. Nende ettelugemist ei nõuta. Ma kavatsen hääletamisele panna esiteks härra Liigand'i ettepanekud ja teiseks härra Masik'u ettepanekud. Kes on härra Liigand'i ette-

panekute poolt? (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Liigand'i ettepanekud tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Masik'u ettepanekud. (Hääletatakse.) Rkl. Masik'u ettepanekute poolt on antud 21 häält, vastu — 27 häält, seega tagasi lükatud. Panen § 23 hääletamisele komisjoni poolt ettepanekud kujul. (Hääletatakse.) Poolt on antud 29, vastu — 26 häält, seega on § 23 vastu võetud.

Kuna Riigikogu 2 tundi töötanud, kuulutan $\frac{1}{4}$ -tunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.30 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 7.50 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **J. Zimmerman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 24. Käesoleva seaduse § 1. p. p. 2. ja 3. ettenähtud kinnisvarade müümisel vabastatakse see kõigist peakoha peale ingrosseeritud võlgadest. Leiab võlausaldaja, et peakohale ülejäänud maa tema võlga ei kindlusta, on tal õigus kuue kuu jooksul teadaande ilmutisest „Riigi Teatajas“ arvates, nõuda võla tasumist vastavalt eraldatud kinnisvara hinnale, mida maakasutaja kohustatud maksma peakoha omanikule. Peakoha omanikul on õigus võla tasuks anda ostjalt saadud (§ 23) selle koha obligatsioon.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on korra kohta rkl. Jürman'il.

9. Riigikogu kahe järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine. **A. Jürman** (põl): Kuna senni otsustamata on Riigikogu homse õhtupoolse koosoleku küsimus, arvas juhatus, et Riigikogu võib ise seisukohta võtta selle kohta, kas tema tahab homme õhtul koosolekut pidada või mitte. Seks juhtumiseks aga, kui homme õhtuks peaks koosolek otsustatama, siis oleks juhatusel järgmine pävakord ette panna:

1. Tolli-põhitariifide muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. „Falckspargi“ Tallinna linnale üleandmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Perekonnanimede võtmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Maakorralduse seadus — III lugemisel.

5. Riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus — II lugemisel.

6. Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel.

7. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiiniidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.

8. Riigi põlevkivitööstusele maa sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Tiheda küla tuleõnnetutele laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

10. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

11. Maakonnanõukogude valimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

12. Tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

13. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

14. Vangistuse seaduse muutmise ja sunnitööle ning asumisele saatmise seaduse kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

15. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmisseadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on korra kohta rkl. Juhkam'il.

M. Juhkam (töer): Oma viimasel koosolekul otsustas vanematekogu pidada Riigikogu koosolekuid võimalikult nii, et kõik seaduseelnõud, mis rutuliseks tunnistatud, vastu võtta enne, kui eelarve-komisjon tööle hakkab. Seda silmas pidades teen ettepaneku, pidada homme kaks koosolekut, üks kell 10 ja teine kell 5 p. l.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on korra kohta rkl. Masik'ul.

E. Masik (põl): Homme hommiku kella 10-ks on määratud riigi eelarve-komisjoni

koosolek, kus arutusele tuleb kiire iseloomuga küsimus, millest ripub, et alamkommisjonid töötama saaksid hakata. Sellelt seisukohalt välja minnes ei saa toetada hommikust koosolekut.

Juhataja J. Zimmerman: On ettepanek tehtud, pidada homme kaks Riigikogu koosolekut, kell 10 hommikul ja kell 5 p. l. Panen selle ettepaneku lahus hääletamisele. Esiteks tuleb hääletamisele hommikuse koosoleku küsimus. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 25, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb koosoleku küsimus kella 5 ajal. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, vastu — 24, seega on see ettepanek vastu võetud.

Rkl. Jürman on oma ettepanekut muutnud ja paneb ette esitatud päevakorra mõlema koosoleku kohta.

Sõna on päevakorra kohta rkl. Voiman'il.

J. Voiman (stp): Ma teen ettepaneku, võtta hommehommikuse ja ka -õhtuse koosoleku päevakorra IV punktiks kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus.

Juhataja J. Zimmerman: Panen hääletamisele rkl. Voiman'i ettepaneku. Ettepaneku poolt on 33 häält, vastu 21, seega on ettepanek vastu võetud. Panen ettepanek päevakorra ühes tehtud muudatusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on päevakord vastu võetud.

10. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel. (Punkt 8. järg.)

pärast teen mina ettepaneku § 24 järgmisel kujul vastu võtta: „Peakohast osade võõrandamisel jaotab maakorralduse komisjon peakoha peal olevad hüpoteekaarvõlad peakoha ja eraldatavate osade vahel vastavalt maaüksuste väärtusele.“

A. Kärner (stp): Ühenduses eelmiste täiendustega panen ette § 24. I reas pärast „3“ juurde võtta „ja märkuses“.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Mis puutub härra Tamm'e ettepanekusse, siis leidub sama ette-

panek § 24-da praeguses redaktsioonis, sest siin on öeldud, et peakoha omanikul on õigus saada obligatsioone. Kuna siin aga eelmised paragrahvid ette nägid, et maa eest võib saada ühekorraga või suuremate osade viisi tasu rahas kätte, siis on täitsa loomulik, et see rahaline tasu võib nii suur olla, et üldse hüpoteekaarvõlad, mis ju suuremalt jaolt tehtud veel sel ajal, kui alles raha rublades loeti, et need kuigi suured ei ole, ja arvates 1½ marka ühe rubla peale, pole karta, et isegi vähemal määral otsekohe kättesaadud summa mitte ei kataks neid hüpoteekaarvõlgasid. Tegelikult võib aga ka olla neid obligatsioone koha peal, mis juba Eesti markades tehtud, sel ajal, kui rahakurs oli suuresti muutunud. Aga kui meie arvesse võtame selle kohta § 24-da viimase lause, siis peaks see ka neid nõudmisi küllalt rahuldama, kus obligatsioonide jaotamine krepostiraamatus tarvilik oleks. Mulle näib, et seda ümberkirjutamist ja obligatsioonide jagamist mitte sugugi tarvis ei ole, vaid sellest küllalt on, kui laenuandja kohustatud on vastu võtma eraldatud maaosa eest antud obligatsioone.

Mis puutub rkl. Kärner'i ettepanekusse, siis leian ma selle kooskõlas olevat juba Riigikogu poolt vastuvõetud märkusega, ja võin sellepärast temaga ühineda. Loomulikult aga siis, kui Riigikogu peaks III lugemisel selle märkuse välja heitma, mis nüüd vastu võetud, siis teen ma muidugi ettepaneku, ka see täiendus välja jätta.

Teisest küljest loen tarvilikuks siin ühe redaktsioonilise paranduse teha, nii et oleks öeldud... „punktides 1., 2. ja 3. ning märkuses“..., muidu on see ebakõlav.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Kärner'i ettepanekut ei pane ma hääletamisele seda silmas pidades, et aruandja sellega on ühinenud. Tuleb hääletamisele rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 24-da ühes parandusega, millega aruandja ühines, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 25. Eraldatud maakoha võõrandamise korral kolmandatele isikutele, välja arvatud sugulus esimeses ja teises, või hõimlus esimeses astmes, on peakoha omanikul, kelle maast koht eraldati, ostueesõigus kahe kuu kestel.

P. Järve (põl): Teen ettepaneku § 25-da lõppu võtta sõnad: „Eraldamisel makstud

hinna eest.“ Seda oleks sellepärast tarvis, et ära hoida maaga sahkendamist, nagu siit pahe-malt poolt sagedasti toonitatakse.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Härra Järve parandu-se juurde peaks tähendama, et ei makseta maa-omanikule välja kõige eest, mis koha peal müümiseks on. Seal on selle kõrvalkoha või popsikoha omaniku hooned, rohuaed, kaev jne., ja nende eest saab ta loomulikult siis mingisugust tasu. Tema ei saa anda neid hooned selle hinna eest, millega ta omal ajal maa on ostnud. Iseasi on, kui härra Järve paranduse teeks, et hooned peaksid neil alustel hinnatama, nagu neid hinnatakse kõrvalkohana, kuna aga maa eest see hind, mis ostja ise või omanik on maksnud. Sarnasel kujul, nagu härra Järve oma paranduse tegi, ei saa ma temaga ühineda.

Juhataja J. Zimmerman: Panen rkl. Järve paranduse hääletamisele. (Hääleta-takse.) Nähtava enamusega on see parandus tagasi lükatud.

Panen § 25-da hääletamisele komisjoni poolt ettepanud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 25 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

„§ 26. Kui käesoleva seaduse § 21. korras eraldatava maakoha, hoonete ja pärduste hinna ning teiste kestvate kohustuste kohta, mis ühel kui teisel poolel kanda tulevad, kas kokku on lepitud või need korralduskomisjoni poolt kindlaks on määratud, valmistab korralduskomisjon rendile vastavalt eraldatava maakoha, hoonete ja pärduste edaspidise tarvitamise lepingu kava. Asjaosalised on kohustatud kolme kuu jooksul selle kava järgi lepingut sõlmima. Ei tee seda selle aja jooksul maakoha kasutaja, kutsub teda vastaspoole soovil seda tegema korralduskomisjon. Kui ka selle kutse peale vaatamata kasutaja 2 nädala jooksul lepingut alla ei kirjuta, kaotab ta õigused, mis käesolev seadus talle kindlustab, ja tema käes kasutada oleva maaga ning pärdustega talitatakse peale rendilepingu lõppu, või kui see puudub, siis järgmise põllumajandusaasta algusest arvates käesoleva seaduse § 30. korras.

Tõrgub aga maaomanik ülaltähendatud tähtaja jooksul lepingule alla kirjutamast, kutsutakse teda seda tegema samas korras ja samal ajal, nagu kasutajatki.

Ei tee seda maaomanik 2 nädala jooksul, siis tunnistab korralduskomisjon lepingu kinnitatuks ilma maaomaniku allkirjata, sel-lest lepingule vastavat märkust tehes.

Ei kasuta aga ei maakoha kasutaja ega maa-omanik eelmises lõikes ettenähtud õigusi, ei tule vahekorrad nende vahel lahendamisele käesoleva seaduse korras.“

§ 30-nes näeb ette, et juhtumisel, kui maad ei eraldata ja selle tagajärjel tema kohalt lahkuma on sunnitud, siis millal ta sealt lah-kuma peab. Ja loomulikult, kui ta oma õigust ei tarvita, siis maksavad need normid, nagu ei oleks lepingut üldse seotud.

K. Tamm (põl): § 26-das on kaks sõna, mis segadust ja arusaamatust tekitavad. Need on 5-das reas sõnad „rendile vastavalt“. Siin ei ole öeldud ega pole arusaadav, mida see peab tähendama, kas rendi summale vastavalt või rendilepingule vastavalt, mis moodi see rendile vastavalt sünnib, sellest ei saa aru. Nimelt räägitakse sellest „kui käesoleva sea-duse § 21-se korras eraldatava maakoha, hoo-nete ja pärduste hinna ning teiste kestvate kohustuste kohta, mis ühel kui teisel poolel kanda tulevad, kas kokku on lepitud või need korralduskomisjoni poolt kindlaks on määratud, valmistab korralduskomisjon ren-dile vastavalt eraldatava maakoha, hoonete ja pärduste edaspidise tarvitamise lepingu ka-va.“ Et see tekst mingisugust selgust ei anna, siis teen mina ettepaneku, kaks sõna „rendile vastavalt“ välja jätta.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja lõpusõna ei tarvita.

Asun rkl. Tamm'e ettepaneku hääletami-sele. (Hääletatakse.) Nähtava enamuse-ga on ettepanek tagasi lükatud. Hääle-tamisele tuleb § 26. (Hääletatakse.) Näh-tava enamusega on § 26 vastu võetud.

Aruandja J. Vain kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 27 ja 28.

§ 27. Lepingud kantakse kinnistusraama-tutesse maakorralduse seaduses ettenähtud korras.

§ 28. Kinnistusega seotud maksud, mis ette nähtud not. sead. § 369., võetakse eraldatud maa ja pärduste lepingus kindlaksmääratud koguhinnast. Maksud tasub ostja.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 29. Kunni maade lõpuliku korralda-miseni selle seaduse alusel on rentnikul õigus oma sennist kohta kasutada rendi eest, mille

suuruse üle tema maaomanikuga kokku lepib, ehk mida kokkuleppe mittesaamisel, kohalik korralduskommisjon aastarendina rahas kindlaks määrab, aluseks võttes samaväärtusliku maa eest maksetav riigi rent.

Eraldamisele kuuluvate vabadiku- ja elu-asekohade pidajate kas a) kogukonna või b) ühisel kasutamisel olnud karjamaal, mis mitme talu ühine väljaeraldamata omandus, karjatamise õiguse edaspidise korraldamise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöeministri ettepanekul tarvilikud määrused seniks, kunni see vastavate eriseadustega lahendatakse. Nende määruste kohaselt määrab korralduskommisjon iga üksiku juhtumise kohta kasutamise õiguse ulatuse ja alused.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 29. vastu võtta valitsuse redaktsioonis.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, § 29-da teises lõikes 5. ja 6. reas lause „kunni see vastavate eriseadustega lahendatakse“ asemele võtta lause „kunni see käesoleva või muude vastavate eriseaduste alusel lahendatakse.“ See on puht redaktsiooniline parandus, mis tooks selgust.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Valitsuse redaktsioonis oli § 29. nr. 27. all ja ta käis järgmiselt: „Kunni maade lõpuliku korraldamiseni selle seaduse alusel on rentnikul õigus oma seninist kohta kasutada rendi eest, mille suuruse üle tema maaomanikuga kokku lepib, ehk mida kokkuleppe mittesaamisel“... — siia saadik on sisu üks, edasi on aga lahus — „rendimaade korralduskommisjon aastarendina rahas kindlaks määrab, aluseks võttes ligema ümbruse keskmisi rente samaväärtusliku maa eest.“

Maakommisjon asus seisukohale, et see ligema ümbruse keskmine rent tooks rohkem sekeldusi ja vaidlusi, kui see asi iseenesest väärt on. Kohtade eraldamine ei ole kümnete aastate töö, vaid võidakse läbi viia väga väheste aastate kestel ja ei ole sellepärast sugugi mõtet niipalju vaidlusteks põhjust anda.

Mis puutub aga sellesse, et riigimaa renti ära määrata, siis sellel on vähemalt alused olemas ja tarvitseb ainult ligikaudu ära määrata maa väärtus ja siis on puhttehniline töö rendi suurust kindlaks teha. Sellepärast on lõpp käesoleva seaduse § 29-da I lõikes maakommisjonile sellepärast vastuvõetavam, et ta annab tehnilisi kergendusi ja hoiab aega kokku.

Mis puutub maakommisjoni poolt esitatud II lõikesse, siis on siin puht maamajanduslikud huvid kaalul. On ebamäärane, kui teatav osa väikemaapidajate kohti eraldatakse, sest siis on teatav osa väikemaapidajatest sunnitud oma majapidamise hävitama, vähemalt karjapidamise suhtes. Väga võimalik, et neil korda läheb sama maakoha omanikkudega kokku leppida, ja ühiseid karjamaid tarvitada ning ühiselt karja toita. Kui see ei peaks korda minema, siis oleks tarvilik, et Vabariigi Valitsusel oleksid käed lahti, et teatud korraldusi sellel alal teha. Härra Tamm ei saa salata, et nende rühmal valitsuses praegu kaaluv sõna öelda on ja nad karta ei maksa, et nendele liiga võidaks teha nende seisukohalt välja minnes. Sellepärast panen ette, vastu võtta komisjoni redaktsioon.

Juhataja J. Zimmerman: Kavatsen enim hääletamisele panna rkl. Kärner'i ettepaneku § 29. kohta ja siis paralleel-hääletamisele komisjoni redaktsiooni ja rkl. Tamm'e poolt esitatud redaktsiooni § 29. kohta. Hääletamisele tuleb rkl. Kärner'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 21 häält, vastu — 24 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 29 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e redaktsioon. (Hääletatakse.) Komisjoni redaktsiooni poolt on 32 häält, rkl. Tamm'e ettepaneku poolt on 25 häält. Kumbki ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust, sellepärast asun teistkordsele hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. Hääletamisele tuleb komisjoni redaktsioon. (Hääletatakse.) § 29. vastuvõtmise poolt komisjoni redaktsioonis on 30 häält, vastu — 26 häält. Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek § 29. kohta. (Hääletatakse.) Rkl. Tamm'e ettepaneku poolt on 29 häält, vastu — 29 häält, seega on § 29 vastu võetud komisjoni redaktsioonis. (Hüüded: Sedelitega!) Kuna öeldud ei ole, mida sedelitega hääletada, lähen päevakorras edasi.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 30. Juhtumisel, kui maakasutajale maad ei eraldata ja selle tagajärjel tema kohalt lahkuma on sunnitud, tasub maaomanik maakasutajale viimase poolt ehitatud hoonete ja päralduste väärtuse, kui ka maaomaniku hoonete juures tehtud amortiseerimata kapitaalremondid ning maakasutaja poolt viimase 20 aasta jooksul tehtud maaparanduse kulud, kuivõrd need maaparanduse tööd koha väärtust tõstnud ja kui varem maakasutajale selle eest tasu

ei ole maksetud rahas, rendivaba aastate ehk rendi kergenduse näol.

A. Kärner (stp): Panen ette, § 30. kolmandas reas sõna „hoonete“ järele võtta lause „— kui maakasutaja neid hooned ära viia ei taha —“. See lause on sellepärast tähtis, et § 30. järgi peab maaomanik hooned välja maksma. Kui nüüd maakasutaja oma hooned tahab ära viia, siis peaks see talle lubatud olema, ja sellepärast oleks tarvilik minu poolt ettepanek lause paragrahvi sisse võtta.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Rkl. Kärner'i poolt ettepanek parandus ei ole komisjonis arutamisel olnud, ei ühine.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Kärner'i poolt on ettepanek § 30. kolmandas reas pärast sõna „hoonete“ võtta lause „kui maakasutaja neid hooned ära viia ei taha“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu — 6 häält, seega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 30. vastu võetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 30 ühes parandusega vastu võetud. (Paremalt poolt nõutakse korduvalt sedelitega hääletamist juba vastuvõetud § 29. kohta.) Palun rahu!

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 31. Ei lepi maaomanik ja maakasutaja tasu suuruse üle kokku, määrab tasu kindlaks kohalik korralduskomisjon.

Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksma hiljemalt maakasutaja lahkumisel kohalt.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 31. teine lõige järgmisel kujul vastu võtta:

„Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksma 3 aasta jooksul, arvates maakasutaja lahkumisest kohalt. $\frac{1}{3}$ tuleb esimese aasta jooksul välja maksta, võlgujäänud väljamaksu summa pealt maksab maaomanik maakasutajale 6% aastast intressi“.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Kuna kohaltlahkujate varandus võrdlemisi väike on ja selle väljamaks päriskohaomanikule suur ei ole, siis ei tee tema väljamaksmine tegelikke raskusi, sest tegemist ei ole maaga, vaid ainult väikeste hoonetega ja äärmisel juhtumisel rohtaiaaga, mis maa peale asutatud, kuna aga ilma hooneteta ja ilma rahata kohalt lahkumine hoopis suuri raskusi ei teeks.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Tamm'e poolt on ettepanek § 31. teine lõige järgmisel kujul vastu võtta: „Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksma 3 aasta jooksul, arvates maakasutaja lahkumisest kohalt. $\frac{1}{3}$ tuleb esimese aasta jooksul välja maksta, võlgujäänud väljamaksu summa pealt maksab maaomanik maakasutajale 6% aastast intressi“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 6 häält, vastu — 21 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 31. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 31. vastu võetud.

11. Koosoleku lõpetamine Rkl. M. Martinson'i poolt on kvoorumiküsimus üles tõstetud. Palun kõrvalruumidesse helistada. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Koos on 43 Riigikogu liiget, seega puudub kvoorum. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Zimmermann.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**